

НАПРЯМ 2. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

СЕРЕДНЬОВІЧНА ІНКВІЗИЦІЯ: ІСТОРИКО-РЕЛІГІЄЗНАВЧИЙ ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ДИСКУРС З МИНУЛОГО ДО СУЧАСНОСТІ

Долгов В. А.

*здобувач вищої освіти III курсу,
факультет історії та географії,*

*Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна*

Інквізиція – система судової процедури, що використовувалася Католицькою церквою в середньовічній Європі, з метою виявлення та придушення «еретичної» думки та поведінки, а також забезпечення єдності віри та підкріплення влади католицької церкви. Сьогодні багато людей дивляться на інквізицію як на негативну сторону релігійної історії, особливо через її жорстокість та примусове впровадженням віри. Однак, для інших вона є символом боротьби з еретиками та захистом правильної віри. Інквізиція, як історична подія, може здатися далекою від нашого часу, але вона все ще має актуальність. Хоча вона була створена для боротьби з інакодумством, сьогодні ми можемо розглядати її як приклад системи релігійного примусу, яка пов'язана з питаннями релігійних свобод та прав людини.

Датою виникнення інквізиції прийнято вважати 20 квітня 1233 р. коли понтифік, що зійшов на престол святого Петра під ім'ям папа Григорій IX, видав дві булли, що покладали на домініканців особливе завдання зі знищення ересі, наділивши їх владою «назавжди позбавляти духовних осіб їх бенефіцій та переслідувати їх». З того часу винищення інакодумства стало законною для католицького світу справою. Легалізація створення інквізиційних трибуналів пов'язується з виданням у 1252 році папою Інокентієм IV, в якій дозволялося застосовувати тортури для отримання потрібної інформації від того, хто був запідозрений в інакодумстві [4].

Інквізиція спочатку створювалася з метою викорінення ересі. Представниками еретичних рухів були городяни, які становили новий, фактично незалежний прошарок суспільства. Церква боролася з проявами вільнодумства та інакодумства. З цією метою нею

використовувалися різноманітні засоби боротьби. Якщо на початкових етапах боротьби з ересю церква застосовувала гоніння, переконання, психологічний вплив, то пізніше, в результаті бездієвості попередніх методів, вона створює церковний трибунал – інквізицію. Цей механізм був створений для переслідування і викорінення ересі не засобами переконання, а засобами насилля, аж до фізичного знищення [3, с. 119-120].

Одночасно з утвердженням інквізиції та її поширенням, з'являються теологічні обґрунтування існування цього явища. Одним із головних теоретиків інквізиції прийнято вважати Фому Аквінського (1225 – 1274 рр.). У своїх творах він стверджує, що інквізиція є необхідною умовою для збереження релігійної єдності та боротьби з еретиками. В своєму творі «Сума теології» Фома писав: «Що стосується церкви, вона сповнена милосердя і прагне звернути тих, хто помиляється; тому вона не одразу засуджує, але після першого і другого умовляння, як вчить апостол. Якщо ж еретик і після цього продовжує стояти на своєму, церква, не сподіваючись на його звернення, піклується про порятунок інших, усуває його з церкви за допомогою відлучення, а потім передає його світському судді, щоб він усунув його із світу за допомогою смерті» [2, с. 16]. До кінця XV ст. практика інквізиційного судочинства стала основою для створення знаменитого середньовічного трактату «Молот відьом». Ця праця була написана в 1486 році, двома ченцями-домініканцями і за сумісництвом інквізиторами Генріхом Крамером та Якобом Шпренгером. Її основним завданням було спростування доказів про відсутність чаклунства, дискредитація тих, хто сумнівався у його існуванні. У трактаті «Молот відьом» відображено погляд церкви на те, що відьми і чаклуни - це люди, які мають відношення до диявола і використовують свої здібності для шкоди іншим людям. Трактат містить детальні інструкції для розпізнавання відьом, тестів для виявлення сатаністських практик та рекомендації щодо того, які методи можна використовувати для їхнього покарання, включаючи піддавання під тортури та катування [5].

Загалом історія інквізиції вивчалася різними істориками протягом багатьох століть. Одним з перших дослідників цього феномену був італійський історик Леонардо Бруні, який жив у XV столітті. Він досліджував інквізицію в Іспанії та Італії та писав про її жорстокість та несправедливість. У XVI столітті італійський історик Герольдо Маранті, який був єзуїтом, написав книгу «Історія інквізиції», в якій

висловив позитивне ставлення до «полювань на відьом» та її ролі в боротьбі з єретиками.

Інквізиція залишається актуальною темою для досліджень істориків у сучасному науковому дискурсі. Зарубіжна і церковна історіографія намагається пояснити специфіку інквізиції, причини її появи, різні форми діяльності, розкрити причини її довговічності. Антиклерикальні історики оголошують інквізицію наслідком «порочності» католицької церкви, ігноруючи той факт, що своїх супротивників з не меншим завзяттям переслідувала протестантська, православна й інші християнські церкви, як і інші релігії.

Історія інквізиції була представлена в праці британського історика Майкла Мейкока «Інквізиція: Шлях до середньовіччя». Мейкок звертає увагу на те, що інквізиція була не просто релігійною інституцією, а також інструментом політичної влади. Він досліджує її зв'язок з папською владою та роль у релігійних конфліктах. Описує методи та практики інквізиції, включаючи катування та інші види жорстокості, які використовувалися для отримання зізнань від підозрюваних у ересі. У своєму дослідженні Майкл Мейкок звертає увагу на те, як інквізиція відіграла роль у формуванні релігійної та культурної ідентичності в Європі, а також її вплив на розвиток ідеї релігійної толерантності та на нашу сучасну релігійну та культурну спадщину.

Спроба відтворити загальну історію інквізиції, яка відображала б етапи її історії та специфіку діяльності трибуналів, було проведено лише одним дослідником, а саме – американцем Г.Ч. Лі. Його книга «Історія інквізиції» є однією з найбільш впливових праць розглядуваної тематики. У своїй праці Г.Ч. Лі досліджує історію інквізиції, зокрема її роль у політиці та війнах середньовічної Європи та доходить до висновку, що такі гоніння використовувалися для придушення політичних опонентів та боротьби з іншими релігійними групами. У загальному, Герберт Чарльз Лі вважає, що інквізиція була важливим інструментом у формуванні релігійної та культурної ідентичності в Європі, але вона призвела до численних жертв та викликала соціально-політичні конфлікти. Він характеризує її як складний та суперечливий історичний феномен, що потребує глибокого аналізу та розуміння. Карло Гінцбург – італійський історик, відомий своїми дослідженнями з історії культури та ментальності середньовічної Європи. Він досліджує історію інквізиції в рамках більш широкого контексту розвитку релігійних та культурних практик

у середньовіччі. Гінцбург звертає увагу на те, що інквізиція була інструментом насильства та тиску на людей, що мали відхилення від церковної доктрини. Він підкреслює, що інквізиція використовувала підозрілі докази та тортури, що призводило до несправедливих вироків та несправедливого поводження з людьми.

Згадаємо про іспанську інквізицію, яка виявилася однією із самих жорстоких знарядь боротьби з тими, хто не поділяв думку католицької церкви, духовенства і потрапив під цей «смертельний маховик». Праця іспанського історика Х. А. Льоренте, написана на величезному архівному матеріалі, де дослідник розкрив перед світом справжню картину кривавої діяльності «священних» трибуналів у Іспанії [3].

Отже, проблема інквізиції є складною та контроверсійною темою. Історики по різному розглядають та оцінюють цей феномен. Деякі автори в своїх дослідженнях зосереджуються на проблемах прав людини та ролі інквізиції у їх порушенні. Вони аналізують жорстокість та безпідставність засуджень, стверджуючи, що вона була інструментом насильства та тиску з боку церкви на людей, які не відповідали стандартам церковної доктрини. Інші дослідники наголошують на тому, що інквізиція допомогла зберегти релігійну єдність в Європі, зупинити поширення ересі та відкрити шлях для більшої стабільності та єдності серед народів. Також інквізиція мала значний вплив на культуру та мистецтво Європи, зокрема на розвиток літератури та живопису. Загалом, оцінка інквізиції є складною та залежить від підходу до цієї теми. Вона може бути розглянута як важлива частина історії Європи, але водночас і як приклад насильства та тиску з боку церкви на громадян.

Література:

1. Дейвіс Н. Європа: Історія / пер. з англ. П. Таращук, О. Коваленко. К. : Основи, 2000. 1464 с.
2. Капустіна Н. Б. Феномен інквізиції: філософсько-правовий аспект / Н. Б. Капустіна // *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України)* : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 трав. 2021 р.) / За загальною редакцією С. В. Ківалова, Одеса : Видавничий дім «Гельветика». Т. 1. 2021. С. 15-18.
3. Попатенко Ю.Ю. Особливості створення інституту інквізиції в Іспанії / *Перспективи розвитку сучасної науки*. Київ. 2017. С. 119 – 122.

4. Bajgent Michael. Leigh Richard. The Inquisition. URL: https://www.amazon.in/Inquisition-Michael-Baigent-Richard-Leigh/dp/0670880329?asin=B002XHNNA2&revisionId=f36eea99&format=1&depth=1#detailBullets_feature_div
5. The Malleus Maleficarum and the construction of witchcraft. URL: <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/35002/341393.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

КРАХ БІПОЛЯРНОЇ СИСТЕМИ І ЗМІНА ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ НАТО

Кравцова І. С.

*здобувачка вищої освіти IV курсу,
факультет історії та географії,*

*Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна*

Потреба осмислення проблеми діяльності НАТО та зовнішньополітичного курсу цієї організації визначається тією роллю, яку вона відіграє у сучасній світовій політиці та міжнародних відносинах. Адже, незважаючи на закінчення «холодної війни», роль і вплив Альянсу в системі міжнародних відносин збільшується. Ставлення українського суспільства до Альянсу не було однозначним, але ситуація почала корінним чином змінюватися з розв'язанням Росією війни проти України. Поступово зростає відсоток українців, які підтримують членство України в НАТО. Однак, це зовсім не означає, що українці добре розібралися, що таке Організація Північноатлантичного договору. Більшість з них, висловлюючи підтримку Альянсу, швидше виступають проти Росії і в такий спосіб виражають свій протест проти її агресивних дій. Це вимагає додаткових роз'яснень українському суспільству щодо сутності та історії НАТО, щоб зацементувати досягнутий рівень підтримки.

Закінчення «холодної війни», крах біполярної системи, інтеграційні процеси на заході континенту (інституційне оформлення Європейського Союзу) та дезінтеграційні на сході, де на постсоціалістичному просторі виникла ціла низка нових держав, стрімка трансформація політичної, економічної та соціальної ситуації